

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

322.	Рамазанова Ж, Нұрлан А, Жайсанбаева А. «Бұлтты технологияларды пайдалану кезіндегі тәуекелдер мен қауіпсіздік шараларын зерттеу»	1430
323.	Сахатбекқызы Т., Бахтиярқызы Т.А. «IoT құрылғыларының желідегі қауіпсіздігін қалай қамтамасыз етуге болады: стратегиялар және packet tracer көмегімен модельдеу»	1434
324.	Серғазы М. «Повышение производительности разработчиков с помощью интегрированных искусственных интеллектов и соображения кибербезопасности»	1440
325.	Султанов А.М. «Стеганография в кибербезопасности казахстана»	1443
326.	Танатаров Е., Іргебай С., Султанов А. «WI-FI желісінде шақырылмаған қонақтарды автоматты түрде анықтау жүйесі»	1447
327.	Таубай М.Е. Рамагуллаев Ә.А. «Фишинг: желідегі beef әдісі арқылы алдау және одан сақтану»	1452

СЕКЦИЯ 3 ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ

		ПОДСЕКЦИЯ 3.1 АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ БИОЛОГИИ	
328.	Акимкара А.Б.	Гербарийдің ботаникалық зерттеулерде қолданылуы және гербарий қорындағы кеппе шөптің қалыптасу ерекшеліктері	1457
329.	Ақылбек А.	Астана қаласындағы ботаникалық бағының ландшафттағы <i>geranium sanguineum</i> биологиялық ерекшеліктеріне сипаттама беру	1459
330.	Әділхан Ж.	Мобильді байланыс пен қолданбалардың адамның мінез-құлқына әсерін анықтау	1463
331.	Базарбаева Қ.	Жасөспірімдерде девиантты мінез-құлықтың даму қаупі	1467
332.	Байдосова А.Б.	Методика использования игровых технологий на уроках биологии	1471
333.	Байдосова А.Б.	Актуальные проблемы современной биологии с использованием игровых технологий в образовании	1474
334.	Ғазизова Ә.	Сәулеленген егеуқұйрықтардың бүйректеріндегі морфофункционалдық өзгерістерді салыстырмалы бағалау	1477
335.	Еркін З.Б.	Биология сабақтарында оқушылардың сыни ойлау қабілетін жетілдіруде блум таксономиясын пайдалану	1482
336.	Жанабергенова	Кенеттен жүрек өлімі: генетикалық аспектілері	1486

	А.Ә.	және алдын алу шаралары	
337.	Жанакулова Н.А.	Өсімдіктердің әртүрлі орта жағдайларына байланысты экологиялық топтарға бөлінуі	1491
338.	Жумагалиева Н.Б.	Ақмола облысы көлдері балықтарының салыстырмалы морфологиялық талдауы	1494
339.	Жұмахан Г.Ж.	Егеуқұйрықтардағы радиацияға жауап ретінде митохондриялық ақуыздардың өзгеруін зерттеу	1497
340.	Ибрагимова М.А.	Mir-29a-3p в качестве перспективного неинвазивного биомаркера радиационного поражения	1501
341.	Калапбергенова Д.Б.	Биология студенттеріне жоғарғы математиканы оқытудың ерекшеліктері	1506
342.	Калиева А.Б.	Жатақханада тұратын бірінші курс студенттерінің психикалық денсаулығын зерттеу	1509
343.	Куанышев С.Н.	Солтүстік қазақстан облысыны (Уәлиханов ауданы) өсімдік жамылғысының ерекшеліктері	1513
344.	Кутинбаева С.Б.	Орта мектеп оқушыларының биология сабақтарында инновациялық технологияларды пайдаланудың ерекшеліктерін зерттеу	1516
345.	Кушурова А.А.	Сравнение психофизиологических особенностей развития учащихся частной и общеобразовательной школы	1520
346.	Қанибайқызы Е.	Агробион препаратының жаздық бидай өсімдігінің өсуі мен дамуына әсері	1524
347.	Қойлыбай А.С.	Ақмола облысындағы далалық сәлбенді (<i>salvia stepposa</i>) мәдениеттендіру жағдайында өсіп - даму ерекшеліктерін зерттеу	1527
348.	Минуар С.М.	Жамбыл облысы перспективті құрамында эфир майы бар дәрілік өсімдіктер <i>tanacetum vulgare</i> және <i>achilleamille folium</i> дамуының биологиялық ерекшеліктері	1530
349.	Молдабаева Т.Е.	Vinom school мектептерінің биология сабақтарында upgrade технологияларын пайдалану тиімділігін зерттеу	1533
350.	Мұратқызы С.	Жамбыл облысының ландшафтарындағы қалампырлар (<i>caryophylloideae juss</i>) тұқымдасының өсуіне диатомиттің әсерін зерттеу	1537
351.	Мырзагелді Е.Қ.	Мектеп оқушыларының морфологиялық және психофизиологиялық ерекшеліктеріне білім беру мамандығының әсері	1540
352.	Назым Ә.Ж.	Актуальные проблемы лабораторных и практических работ по биологии в школах республики казахстан	1543
353.	Ниетуллаева А.А.	Биология сабақтарында STEM технологиясын қолданудың маңызы	1546
354.	Сальменова А.А.	Қоршаған ортаға бейімделуіне байланысты <i>fragaria vesca</i> l. анатомиялық ерекшеліктері	1551
355.	Сейпулла А.С.	Современные подходы к стимулированию хондрогенеза	1556
356.	Соломко Л.Р.	Митохондриальная дисфункция как молекулярная основа клеточного старения	1560

357.	Стамқұлова Б.А.	Көкшетау қаласы урбанофлорасының таксономиялық анализі	1565
358.	Султан А.А.	Әртүрлі спорт түрлерімен айналысатын студенттердің физикалық даму көрсеткіштерін зерттеу	1569
359.	Товкумова А.С.	Бронх демікпесі және созылмалы обструктивті өкпе ауруы айқас синдромы кезіндегі иммуноглобулин е деңгейін зерттеу	1573
360.	Тоқтасын Н.М.	Биология сабағында танымдық қызығушылықты белсендірудің жолы ретінде виртуалды зертханаларды пайдаланудың тиімділігі	1577
361.	Хажайхан А.	Экологиялық және климаттық факторлар контекстінде ақмола облысы фитомасса қорлары мен өнімділігінің өзгеруі	1581
362.	Хусаинов А.Т., Адырбек Ә.С., Дурмекбаева Ш.Н.	Гуминдік препараттардың жаздық бидай тұқымдарындағы физиологиялық-биохимиялық процестерге және морфологиялық өзгерістерге әсері	1584
363.	Nursagat A.	Cognitive and physiological foundations of visual perception: the role of infographics in education	1587
364.		ПОДСЕКЦИЯ 3.2 СОВРЕМЕННЫЕ ВОПРОСЫ БИОТЕХНОЛОГИИ И БИОМЕДИЦИНЫ	
365.	Арғынғазина А. Б., Картаева А. Б.	Балықтарды өсіру кезіндегі судың физика-химиялық құрамын салыстырмалы талдау	1592
366.	Бекболат Б., Самат А. Т., Слепкова Н. Н., Курманбаева А. Б.	Аудандастырылған арпа сорттарына сипаттама	1595
367.	Берікова М.С., Тулегенова Ж.А.	Алма ағашының цитоспороз ауруын анықтау	1598
368.	Билялов Ә. Р.	Особенности подготовки различных органов <i>Clarias gariepinus</i> для оценки содержания МО-ферментов	1601
369.	Дробова В. А.	Сравнительный анализ использования пероксида кальция и дубильной кислоты для улучшения выхода выклева жаброного рачка <i>Artemia parthenogenetica</i>	1604
370.	Ергазы Б.	Антагонистическая активность штаммов <i>Bifidobacterium bifidum</i> , выделенных из фекалий семидневного младенца, в отношении <i>Staphylococcus aureus</i>	1608
371.	Ерлан Қ.Е., Тауекел Ж.К.	Балықтардың әртүрлі қоректендіру жағдайларындағы өсу параметрлерін бақылау	1611
372.	Жұмабек А.Б., Базарбаева К. Ж., Акбасова А. Ж.	Отандық бидайдың өсуіне салицил қышқылы мен топырақтағы молибденнің әсерін зерттеу	1615
373.	Камали А. С.	Жарма негізіндегі таңғы құрғақ асты өндіру	1619

		технологиясында қолдануға арналған пробиотикалық қасиетке ие микроағзаларды зерттеу	
374.	Қамиден А.А., Молдабай М.Ж.	Изучение состава активного ила в биологической очистке сточных вод	1622
375.	Калиева А. Б.	Солодка как источник фармакологически активных соединений: традиционные и биотехнологические подходы	1625
376.	Құдайбергенова Н.Қ.	Физиологические функции кремния в диатомите и особенности его взаимодействия вместе с кормами рыб	1628
377.	Машан З., Жарылқап А.	Құлаққаптың адам денсаулығына әсері	1630
378.	Маликова А. Ж., Бейсенбаев Р. А.	Изучение влияния гипоксических условий воды на содержание МО-ферментов в различных органах рыб	1634
379.	Мұрат Қ.С.	Тилапияны тиімді азықтандыру стратегиясының негізі	1637
380.	Нургазиева Ж.Н., Тулегенова Ж.А.	Пробиотикалық микроорганизмдер көмегімен ешкі сүті мен сиыр сүтінің комбинациясынан био-йогурт жасау және оның тағамдық құндылығын анықтау	1640
381.	Нұрбекова А.А, Қалауиева Н.Қ.	Роль хелатных комплексов микроэлементов в составе диатомита в повышении питательной ценности мяса рыб	1645
382.	Сағидолдина Н. К., Базарбаева Қ. Ж., Акбасова А. Ж.	Гидропоникалық жағдайда бидай мен арпаның өсуіне ауыр металдардың әсерін зерттеу	1648
383.	Сағидолда Н. Е.	Балық шаруашылығы өнімдерінің сапасына қоректендіру ерекшеліктерінің әсері	1652
384.	Сағынбаева Д. А.	Современные вызовы и перспективы биотехнологии и биомедицины: от генного редактирования до персонализированной медицины	1655
385.	Тәжібай Д. Б., Талгатбекова Д. С.	Балықтарды әртүрлі жағдайларда өсіру кезіндегі азотты қосылыстардың құрамын салыстырмалы талдау	1657
386.	Уалихан А. С., Тулегенова Ж.А.	Әр түрлі сүттерден зең саңырауқұлағы көмегімен ірімшік технологиясын жасау және салыстырмалы зерттеу	1662
387.	Узбеков А.Б., Масалимов Ж. К.	Связь между антиоксидантной активностью и пигментным составом микрорзелени бобовых культур, выращенных гидропонным способом.	1667
388.	Alpamys A., Aldibay S.	Genetically engineered modified microorganisms in the food industry	1670
389.	Dairov A.K.	Efficacy of preconditioned human umbilical cord blood mesenchymal stem cells in a mouse model of psoriasis	1674
390.	Meshtayev D.T.	Variant calling of <i>M. tuberculosis</i> samples	1679

391.		ПОДСЕКЦИЯ 3.3 АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ	
392.	Анатолий Р.Қ.	Жайық өзені жайылмасындағы <i>Populus l.</i> туысына биоморфологиялық талдау және сыртқы әсер етуші факторлар	1683
393.	Ашиков М.М.	Анализ пространственного распределения гидрохимических классов качества поверхностных вод в Казахстане с 2019 по 2023 год	1686
394.	Ашиков М.М.	Расчет индекса загрязнения р. Сырдария на территории республики Казахстан с 2019 по 2023 год	1689
395.	Байдаулетов Д.С.	Оптимизация и моделирование выбора деревьев для высадки в северных регионах республики Казахстан с целью достижения углеродной нейтральности	1692
396.	Беляева Д.А.	Возможности применения в бальнеологических целях сточных вод доменного цеха	1695
397.	Болат А.Б.	Каркаралы ұлттық табиғи паркіндегі беталыс көлінің су құстарының алуан түрлілігі	1698
398.	Елепберген М.Е.	Влияние энергоэффективности зданий на рост плесени и микроклимат помещений	1703
399.	Жалгасбаев К.Ж.	Өнеркәсіптік суларды тазарту жолдары	1708
400.	Жиналинова А.С.	Современные подходы к изучению, классификации и применению сапропеля: обзор отечественных и зарубежных исследований	1710
401.	Жұмабекова М.М.	Астана қаласында қатты тұрмыстық қалдықтардың жинақталуы және оны залалсыздандырудың барысы	1713
402.	Калиев Н.С.	Определение ПДВ газов для снижения воздействия на окружающую среду на примере ТОО ГРЭС "Kazakhmys energy"	1718
403.	Марчук Е.В.	Сравнительный анализ накопления тяжелых металлов в различных почвенных горизонтах агроэкосистем с. Егиндыколь, Акмолинской области	1721
404.	Нургожина А.Е.	Сценарная оценка потенциала сокращения выбросов парниковых газов в регионах Казахстана	1724
405.	Пак А.Е.	Сравнительный анализ методов экологического обучения учащихся младших классов	1729
406.	Пак А.Е., Калиева Г.Т.	Фиторемедиация как способ очистки почвы в районах теплоэлектростанций: сравнительный анализ растений-гипераккумуляторов	1734
407.	Хабдразаков А.К., Ислямов Э.Н.	Влияние Tiktok-видео на экологическое обучение: перспективы микрообучения	1739
408.	Daribayev A.Zh.	Melafen: innovative plant growth regulator	1744
409.	Ibrayeva A.	Phytoremediators as a basis for the production of fuel	1746

		pellets: ecological and technological aspects	
410.	Mirzabekova M.Zh.	Bioecological features of representatives of the nightshade family (<i>Solanaceae</i> Juss.)	1749
411.	Yelesizova A.B.	Issues of ecological stability of natural pastures	1753
412.		ПОДСЕКЦИЯ 3.4 АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ НАУКИ О ЗЕМЛЕ	
413.	Абдрашова Т. А.	Астана агломерациясының жасыл белдеуін зерттеудің теориялық негіздемесі	1756
414.	Адирбай С., Аябекова М.	Маңғыстау облысы геожүйелерінің құрылымдық ерекшеліктері	1759
415.	Алдашова А. Ж.	Шідерті өзен алабы геожүйесінің құрылымдық ерекшеліктері	1763
416.	Аманжолова А. Б.	Солтүстік Қазақстан облысының тамақ өнеркәсібінің даму жағдайы	1767
417.	Ахметбекова Г. С.	Теоретические основы районирования территорий туристических зон	1772
418.	Аябекова М., Адирбай С.	Қызылорда қаласындағы атмосфералық ауасының ластануы	1779
419.	Әмірханова Ж. А.	Арал ауданының әлеуметтік-экономикалық даму перспективаларын бағалау	1783
420.	Болатбекқызы Ж.	Абай облысының қазіргі заманғы демографиялық мәселелері	1788
421.	Дабылбаева А.	2018-2024 жылдар аралығындағы Ақтөбе қаласының жерді пайдалану өзгерістерінің динамикасы	1792
422.	Даметова Г. Н.	Терісаққан өзені алабындағы NDVI негізінде С-факторды анықтау	1798
423.	Дастанбекова Ж. Р.	Талдықорған қаласының қазіргі экономикалық-географиялық әлеуеті	1803
424.	Елшатқызы Н.	Табиғатты қорғау әрекеттерін реттеу үшін қашықтықтан зондтауды қолданудың артықшылықтары	1808
425.	Ералы А. А.	Шығыс Қазақстан облысының ауылшаруашылық алқаптарын ГАЗ технологиясы арқылы анықтау	1813
426.	Есмуханова М. Т.	Оценка антропогенной нагрузки на геосистемы Карагандинской области	1816
427.	Кудайбергенова А. Р.	Геоэкологическая оценка деградации почв и агроландшафтов Северо-Казахстанской области: диагностика, мониторинг и пути устойчивого восстановления	1819
428.	Қуаныш А. Р.	Ақтөбе облысының табиғи-ресурстық әлеуетін бағалау	1824
429.	Қуанышбек А., Мукатов Д.	Қазақстанның бірыңғай уақыт белдеуіне ауысуы. Әлеуметтік, экономикалық және медициналық аспектілер	1828
430.	Құттымұратова А. Қ.	RUSLE теңдеуі негізінде Аса өзені алабында С факторын анықтау	1832
431.	Матаева А. Т.	Жамбыл облысының ерекше қорғалатын аумақтарындағы экологиялық туризм	1836

432.	Мокиенко А. В.	Исследование особенности синантропной флоры районов города Астаны	1840
433.	Муратова А. Б.	Қаратал өзені алабы геожүйесінің құрылымдық ерекшеліктері	1844
434.	Мустозяпова Н. И.	Влияние разработки Экибастузкого угольного бассейна на ландшафт и экологическое состояние региона	1848
435.	Мухамеджанов М. Е.	Қостанай қаласының ландшафттарына су тасқының әсері	1856
436.	Мұрат А. М.	SAVI индексі негізінде Зеренді ауданының өсімдік жамылғысын зерттеу	1863
437.	Мұратбек А. Е.	Алматы қаласының қызмет көрсету саласының географиясы	1869
438.	Омаров М. К.	Павлодар облысының аумағында өрттердің таралу ерекшеліктері	1874
439.	Орынбасар Р. А.	Жамбыл облысы халқының қазіргі жағдайдағы көші-қон үдерістері	1877
440.	Оспан Н. М.	Солтүстік Қазақстандағы орман алқаптарының табиғи таралуы және олардың қазіргі кездегі жағдайы	1881
441.	Рахманова А. Ә.	Қазіргі кезеңде Ақтөбе облысының кешенді демографиялық типологиясы	1885
442.	Сағынғали С. А.	Алматы облысындағы өнеркәсіптің басымдылық салаларының қазіргі жағдайы мен болашағы	1890
443.	Саметханова А. Т.	Шығыс Қазақстан облысы көлдер геожүйесінің құрылымдық ерекшеліктері	1895
444.	Сәулет Е.	Шығыс Қазақстан облысы геожүйелеріне антропогендік жүктемені бағалау	1899
445.	Темірханова Н. Ә.	Денсаулық сақтауға бағытталған урбозкожүйелік қызметтердің әлемдік тәжірибелерінің географиялық ерекшеліктері	1904
446.	Токбаева А. Е.	Қазақстанның дала зонасының ерекше қорғалатын табиғи аумақтарының биоәртүрлілігін кеңістік талдау.	1909
447.	Төлегенова Т. Қ.	Ойыл өзені алабы геожүйесінің физикалық-географиялық ерекшеліктері	1914
448.	Төлеуова Р. Қ.	Маңғыстау мен Үстірттің киелі үңгір атауларын зерттеу және қалпына келтірудің географиялық мәселелері	1918
449.	Тілеухан Д. Ғ.	Дала экожүйелеріндегі биоалуантүрлілікті мониторингілеуде жасанды интеллектті қолдану: орнықты даму перспективалары	1923
450.	Тілеухан Д. Ғ.	Жасанды интеллектті қолдану арқылы Қазақстандағы шөлейттену процесін бақылау	1929
451.	Ұзақбаев Б. А.	Қызылорда облысы өнеркәсіптік кешенінің даму географиясы	1936
452.	Черепанова Ю. В.	Региональные исследования накопления углерода в лесных экосистемах на примере Алтайского края	1939
453.	Shukirkhan A., Orynassarova G.	Research of geoecosystems of the geomorphological structure of the Chingirlau district of the West Kazakhstan region	1943

454.		ПОДСЕКЦИЯ 3.5 МЕТОДЫ И МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ГЕОГРАФИИ	
455.	Азимбай Н.С.	Мектеп географиясын оқытуда геоақпараттық технологияларды қолдану арқылы зерттеушілік құзіреттілікті қалыптастыру	1949
456.	Айтқұл А. Ж.	Мектеп географиясын оқытуға арналған гаж бағдарламалары: салыстырмалы талдау және мүмкіндіктері	1952
457.	Баймухамедова А.Ж.	10 сынып география пәні бойынша «Астана қаласының экологиялық мәселелері» атты факультативтік курс бағдарламасының маңыздылығы	1957
458.	Балпекова Д.А.	География пәні бойынша факультативтік курстардың маңыздылығы	1961
459.	Беспалинов Н.М.	SMART-технологияларын 10-11 сыныптарда географияны оқытуда кіріктіру	1966
460.	Бигалим С.	География сабақтарында белсенді оқыту әдістерін қолдану арқылы оқушылардың құзыреттілік қабілеттерін арттыру	1971
461.	Джумабаева С.Е.	Заманауи картографиялық әдістер	1975
462.	Жамбул Г.Б.	Использование ролевых игр на уроках географии	1979
463.	Жумабаев Д.С.	География сабағында экологиялық тәрбие беру әдістемесі	1983
464.	Карпета В.Г., Маклюк Р.Р., Молдыбаев С.З., Уразбаева Р.С.	Реализация школьного проекта «Изучаем географию Казахстана».	1986
465.	Қасым Е.Ж.	Мектеп оқушыларының табиғат қорғау құзыреттілігін қалыптастыру жолдары	1990
466.	Құнаш А.А.	Мектеп географиясында оқушылардың мәдени-географиялық құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық-әдіснамалық негіздері	1994
467.	Мененбай А.Н.	«Қазақстан географиясы сабақтарында білім алушыларға экологиялық білім берудің теориялық негіздері»	1999
468.	Набидоллаева А.А.	География сабақтарында оқушылардың оқу-танымдық белсенділігін арттыру формалары мен технологиялары	2003
469.	Накыпова Ә.Қ.	География пәні сабақтарында оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту	2008
470.	Сәндібай Н.А.	Изучение геополитических проблем центральной азии в школьной географии	2011
471.	Солтанғазина А.С.	География сабақтарында экологиялық білім қалыптастырудың маңыздылығы	2015
472.	Таған Ә.С.	Түркістан облысының ауыл шаруашылығы географиясы» атты факультативтік курс бағдарламасының маңыздылығы	2022
473.	Тілеужан Б.Н.	Географияны оқытуда заманауи сандық әдістер мен интерактивті технологияларды қолдану	2026

474.	Ширенова Ж.С.	Өлкетану қағидаты негізінде 7 сынып географиясын оқытуға қатысты тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың нәтижесі	2031
475.		ПОДСЕКЦИЯ 3.6 АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ ГИДРОЛОГИИ	
476.	Айтенова Ә.Н.	Водный кризис в засушливых регионах Казахстана: последствия и пути решения	2036
477.	Алдинов Р.Б.	Наводнения в Казахстане: причины, последствия и методы борьбы	2040
478.	Габдулла Н.М.	Arcgis бағдарламасында гидрографиялық желіні құру әдістері	2043
479.	Дәулеткелді А.С.	Дефицит пресной воды в казахстане	2048
480.	Дүйсен А.Е.	Подземные воды и их распределение по регионам Казахстана	2051
481.	Жаманқұл А.М.	Новые экологические конструкции гидротехнических сооружений	2053
482.	Құрманғалиева А.Қ.	Каспий теңізінің солтүстік-шығыс бөлігіндегі желкөтерме және желшегерме құбылыстарын модельдеу	2057
483.	Кулатаева К.Д.	Оценка влияния антропогенных факторов на озеро Балкаш	2060
484.	Ноғайбек А.	Қазақстандағы су тасқыны мен су тасуын болжау жүйелеріндегі гаж технологиялары	2065
485.	Өтегенұлы А.	Физико-химическое исследование процессов солеобразования воды озера балкаш и влияние на него реки иле	2070
486.	Рымбаева Р.Б.	Современное экологическое состояние озера Балкаш	2075
487.	Ташева Е.А.	Применение нейросетевой модели lstm для прогнозирования стока реки Сырдарья в южных регионах Казахстана	2079
488.	Таурбаева Н.К.	Моделирование изменений стока реки Ертис в условиях маловодных лет	2081
489.	Тлеуғабыл Ж.А.	Применение искусственного интеллекта в прогнозировании паводков	2087
490.	Толыбаева Д.Б.	Моделирование речного стока с использованием модели hbv: прогнозирование и валидация	2089
491.	Торбаева А.У.	«Иртыш – трансграничная водная артерия: вызовы, перспективы и управление ресурсами»	2092
492.	Baizhigit T.Y.	Mapping Tien Shan Glaciers and Their Impact on the Ile River	2095
493.	Otegenuly A.	River basin mapping methods and identification of river basin sections in the arc gis programme	2099
494.	Satbekova A.B.	The use of gis technologies for flood risk analysis and modeling in Kazakhstan	2105
495.	Satbekova A.B.	Hydrological analysis and water balance of the Kalzhyr river basin	2108
496.	Tolybayeva D.B.	Modeling of river flow formation processes	2111

497.	Тоханbayeva S.T.	Microplastic – a macroproblem of the world ocean	2113
498.		ПОДСЕКЦИЯ 3.7 АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ХИМИЧЕСКОЙ НАУКИ	
499.	Адылканова А.А.	Мұнай-су жүйесін бөлуге арналған PMS-BC-қапталған меламинады спонж негізіндегі сорбент	2117
500.	Айтбайұлы Н.	Химия сабақтарында кәсіби бағдарлауды қалыптастыру	2119
501.	Асан Н.Ә.	STEM – білім беру аясында ұлттық педагогика элементтерін қолдану	2123
502.	Әзілхан Т.Ә.	Заманауи мектепте химияны оқытудың экологиялық аспектілері	2128
503.	Бахытжанова Ж.Б.	Жұқа пленкалы литий-ионды аккумуляторларға арналған SnO ₂ анодты материалды синтездеу және электрохимиялық қасиеттерін зерттеу	2131
504.	Бекмаханова А.С.	LATP қатты электролитін синтездеу және электрохимиялық қасиеттерін зерттеу	2135
505.	Биктасова А.С.	Минералды сорбенттердегі диспрозий иондарының адсорбциялық процестерін зерттеудегі кинетикалық модельдерді талдау	2140
506.	Болатбек М.	Биологиялық ыдырайтын полимерлердің синтезі мен экологиялық және өнеркәсіптік маңыздылығы	2143
507.	Бөкенова А.Б.	Мыс қорытпалы катализаторымен антрахинонды гидрлеу процесін зерттеу	2149
508.	Ғұбайдолла З.Қ.	Химия сабағында оқушылардың белсенділігін арттырудағы модульдік оқытудың рөлі	2154
509.	Еримбет Б.Д.	Химияны оқытудағы инновациялық әдістердің білім алушылардың оқу жетістіктеріне ықпалы	2157
510.	Жетенова М.С., Дәуметова С.Т.	Биоорганоминеральные пестициды: разработка и исследование их свойств	2161
511.	Жұмағұл А.А.	Куркуминнің флуоресценттік қасиеттері: еріткіштің спектрлік сипаттамаларға әсері	2164
512.	Кароматов С.А., Ганиев Б.Ш.	Потенциальная биологическая активность оснований Шиффа, основанных на бензалацетоне и бензалацетофеноне	2169
513.	Қалау А.Қ.	Химия сабағында білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудағы контекстік тапсырмалардың рөлі	2171
514.	Қожамұратова Ұ.М.	Өңдеу нәтижесінде алынған көміртекті адсорбенттердің физико-химиялық негіздерін зерттеу	2176
515.	Қойшыбайқызы Т.	ZnO@PC және Cu/ZnO@PC композициялық трек мембраналарын норфлоксацинді жою үшін синтездеу	2179
516.	Молдалиева А.	Квантово-химическое исследование производных бензимидазола	2183
517.	Муканов М.К.	Определение массовой доли подвижных соединений фосфора в почве по методу Мачигина с использованием автоматического анализатора сегментированного потока SKALAR SAN++	2186

518.	Мұрат М.Ж.	Координациялық қосылыстар химиясы бойынша зертханалық курсты әдістемелік қамтамасыз етудегі онлайн материалдардың рөлі	2188
519.	Нұралина А.Ж.	Химия сабағында білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру	2192
520.	Пармантай Қ.Е.	Химияны оқу барысында оқушылардың өзіндік іс-әрекетін олардың интеллектуалдық дамуының құралы ретінде ұйымдастыру	2197
521.	Пердеханова А.А.	Дәрілік өсімдіктерді зерттеу барысында студенттердің зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастыру	2202
522.	Сарсенғалиева А. Н.	Актуальные проблемы в химическом образовании для инженерных специальностей и предлагаемые решения	2206
523.	Серікбай А.М.	Мектеп оқушыларының химияға қызығушылығын қалыптастырудың тиімді жолдары	2209
524.	Сыздық А.Ф.	Полимерлер мен ауыр мұнай қалдықтарын қолданып, битумның қасиеттерін жақсарту	2213
525.	Ташманова Ж.А.	Химияны оқытуда STEM технологиясын пайдалану	2217
526.	Тобжанова А.Р.	Мыс(II) галогенидтері – ацетамид – қышқыл жүйесі негізінде координациялық қосылыстар: синтездеу және физика-химиялық қасиеттерін зерттеу	2222
527.	Тұрсынәлі Қ.	Қазіргі мектепте «Жаңа заттар мен материалдарды өндіру» элективті курсын оқыту: тәжірибе және нәтижелер	2227
528.	Хамит А.Ж.	PASS ONLINE пайдалана отырып N-бензоилпиперидин туындыларының биологиялық белсенділігін болжау	2232
529.	Шаихова Ж.Е., Калимолдина Л.М.	Целлюлозалық сорбенттер арқылы шарап материалдарын сорбциялық тазартуды зерттеу	2237
530.	Шатлыкова А.Т.	WOLFRAM ALPHA жасанды интеллект құралын химияны оқыту процесінде қолдану мүмкіндіктері	2241
531.	Adil K.Y.	Using the getcourse online platform for the unified national test in chemistry	2245
532.	Bazhikova Z.	Research of biologically active compounds from plants of the genus ACHILLEA L.	2249

СЕКЦИЯ 4.

МАТЕМАТИКА, МЕХАНИКА И МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ

ПОДСЕКЦИЯ 4.1 МАТЕМАТИКА

анықталынды. Сонымен қатар мектеп оқушыларының табиғат қорғау құзыреттілігін қалыптастыруға арнайы ұсыныстар енгізілді.

Осылайша мектеп оқушыларының табиғат қорғау құзыреттілігін қалыптастыру – экологиялық жауапкершілігі жоғары ұрпақты тәрбиелеудің маңызды тұсы.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Ахметова М.Х. Формирование экологической компетентности учащейся молодежи в условиях монопромышленного города. - Красноярск: Научно инновационный центр, 2016. – 212 с.

2. Искакова М.О. Формирование экологической компетентности будущих учителей начальных классов (на примере вузов Казахстана): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – М., 2017. – 49 с.

3. Ермаков Д.С. Педагогическая концепция формирования экологической компетентности учащихся: автореф. ... док. пед. наук. – М., 2009. - 39 с.

4. Шульпина Е.А. Педагогические условия формирования экологической компетентности у студентов университета (на примере общепрофессиональных дисциплин специальности «География»): дис. ... канд. пед. наук. - Челябинск, 2001. - 183 с.

5. Жаңартылған мазмұн бойынша негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «География» оқу пәнінің үлгілік оқу бағдарламасы. - Астана, - 2017.

6. Жаңартылған мазмұн бойынша негізгі орта білім беру деңгейінің 10-11-сыныптарына арналған «География» оқу пәнінің үлгілік оқу бағдарламасы. - Астана, - 2017.

7. Аникушина Е. А. Инновационные образовательные технологии и активные методы обучения : методическое пособие / Е. А. Аникушина.– 2-е изд. – Томск : В-Спектр, 2018. – 220 с.

ӘОЖ 372.891

МЕКТЕП ГЕОГРАФИЯСЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ МӘДЕНИ- ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ- ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Құнаш Альдина Айтғалымқызы

kunasheva980@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Жаратылыстану ғылымдары факультеті,
Физикалық және экономикалық география кафедрасының 1 курс магистранты,
Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі: Қ.М. Сагинов

Түйін сөздер: мәдени география, мәдени-географиялық құзыреттілік, мектеп географиясы, факультативтік курс, құзыреттілікті қалыптастыру, білім беру стандарты.

Қазіргі білім беру жүйесінде өскелең ұрпақтың өз өлкесінің тарихы мен мәдениетін тереңірек түсінуіне бағытталған пәндердің маңызы күннен-күнге артып келеді. Бұл бағыт Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың мәдени география, мәдени географиялық құзыреттілік және мәдениеттің дамуына қатысты сөздерінде айтылған негізгі идеялармен үйлесімді. Форумда айтылғандай "Қазақстан – ежелгі мәдениеттер тоғысында орналасқан еліміз. Біздің географиямыз тек жер бедері ғана емес, сонымен қатар тарихымыздың, дәстүріміздің және рухани құндылықтарымыздың кеңістігі" [1]. Осы бағыттағы жұмыстар оқушылардың патриоттық сезімін оятуға, аймақтық сәйкестігін қалыптастыруға және мәдени мұраны сақтауға бағытталған. Осыған байланысты оқушылардың географиялық білімдерін тереңдетумен қатар, туған өлкесінің мәдени ерекшеліктерін танып білуге мүмкіндік беретін

«Мәдени география» сияқты факультативтік курстардың әдістемелік негіздерін әзірлеу және оны оқу үдерісіне енгізу өзекті мәселе болып табылады.

Ұсынылып отырған зерттеу Қазақстан Республикасының Білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында (БЖМС) [2] көзделген мақсаттар мен міндеттерге толық сәйкес келеді. Атап айтқанда:

- Аймақтық және жергілікті мәдениетті зерттеу: Қазақстан Республикасының Президентінің 2022 жылғы «Атамекен» бағдарламасы бойынша айтылған пікіріне сәйкес стандартта аймақтық мәдениетті зерттеу арқылы оқушылардың патриоттық сезімін қалыптастыруға бағытталған «Әр қазақстандық өз туған жерінің тарихын, этнографиялық ерекшеліктерін білуі тиіс» - деген талаптар қойылған. Осы орайда «Мәдени география» курсының негізгі мазмұны Павлодар облысының мәдени ерекшеліктерін зерттеуге негізделеді.

- Құзыреттілікке негізделген тәсіл: БЖМС-те атап өтілгендей, оқушылардың құзыреттілігін дамыту – білім берудің негізгі мақсаттарының бірі, ал мәдени құзыреттілік – бұл тек өткенді ұмытпау ғана емес, сонымен қатар болашақты құру қабілеті [3]. Яғни ұсынылып отырған әдістемелік жүйе оқушылардың мәдени-географиялық құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған.

Жаһандану дәуіріндегі бәсекелестікке төтеп бере алатын тұлғаны қалыптастыру алғышарттары ретінде білім беру мекемелерінде, әсіресе, жалпы білім беру мектептерінде ұлттық құндылықтарға және жаһандық құзыреттіліктерге бағытталған оқыту үдерісін жүзеге асыруда мәдени географиялық құзыреттілікті қалыптастыру мәселесі өзекті болып табылады. Себебі, мәдени географиялық құзыреттілік – бұл ұлттық мәдениет пен жалпыадамзаттық мәдениетті үйлесімді дамытатын тетік ретінде географиялық мәдениетпен тікелей байланысты дамып келеді. Осыған орай біздің зерттеуімізде мәдени географиялық құзыреттіліктің мәні, мақсаты, принциптері, маңыздылығы ашылып көрсетілді.

Зерттеудің теориялық-әдіснамалық негіздері мәдени-географиялық құзыреттілікті қалыптастырудың өзара байланысты философиялық, ғылыми-географиялық, психологиялық-педагогикалық, әдістемелік аспектілерін құрайды. Осы зерттеу негізінде отандық және шетелдік зерттеушілердің тұжырымдары төменде толық көрсетілген (кесте 1).

Кесте 1 Мәдени-географиялық құзыреттілікті қалыптастырудың әдіснамалық-теориялық тұжырымдары

Ғылыми негіздері	
Идеялар	Авторлар
География және географиялық мәдениеттің адамның жалпы мәдениетінің бөлігі ретіндегі рөлі мен маңызы	Д.А. Анучин, Л.С. Берг, Н.Н. Баранский, И.П. Герасимов, Ю.Г. Саушкин, В.П. Максаковский, В.С. Преображенский, Ю.А. Веденин
Географиядағы мәдениеттанулық тәсіл, оның тарихи ерекшеліктері, мәдени география	К. Зауэр, А.Г. Дружинин, Е.Ю. Колбовский, В.Н. Стрелецкий, М.В. Рагулина, В.П. Максаковский, А.Г. Манаков, Д.Н. Замятин, Ю.А. Веденин, В.А. Николаев
Мәдени ландшафт – адам мен табиғаттың "бірлескен шығармашылығы" нысаны	О. Шлютер, Л.С. Берг, А.Г. Исаченко, Д.Л. Арманд, Ф.Н. Мильков, В.Н. Калуцков, Ю.Г. Саушкин, Р.М. Кабо, Ю.А. Веденин, Е.Ю. Колбовский
Қазіргі ландшафттардың мәдени-білім беру әлеуеті және оның географиялық білімдегі жүзеге асуы	Е.Ю. Колбовский, Б.И. Кочуров, В.А. Николаев, В.С. Преображенский, Б.Б. Родоман, Ю.Г. Тютюнник
Психологиялық-педагогикалық және әдістемелік негіз	
Білім беру философиясындағы мәдениеттанулық парадигма, тұлға мәдениеті, тұлғаның мәдениет субъектісі ретіндегі рөлі	Е.В. Бондаревская, Б.С. Гершунский, А.П. Валицкая, В.В. Краевский, С.В. Кульневич, А.И. Субетто, А.В. Хуторской
Мәдениеттанулық-тұлғаға бағдарланған білім беру	Е.В. Бондаревская, О.С. Газман, В.В. Сериков, А.В. Хуторской, В.В. Шоган, И.С. Якиманская
Білім берудегі құзыреттілік тәсілі (жалпы теория)	В.А. Болотов, И.А. Зимняя, В.А. Кальней, А.К. Маркова, В.В. Сериков, А.И. Субетто, Д.Б. Эльконин, А.В. Хуторской

Географиялық білімде құзыреттілік тәсілі	Н.Ф. Винокурова, Н.Н. Демидова, В.П. Дронов, А.В. Зулхарнаева, Г.С. Камерилова, В.В. Николина
Географиялық мәдениетті қалыптастырудың мәдениеттанулық тәсілі мен әдіснамалық негіздері	Г.П. Аксакалова, И.И. Барина, Н.Ф. Винокурова, Н.Н. Демидова, А.В. Зулхарнаева, Г.С. Камерилова, В.А. Щенев, В.В. Николина, И.В. Душина, В.П. Максакowski, М.В. Рыжаков, В.Д. Сухороков

Ескерту – [4] дереккөз негізінде автормен құрастырылған

Оқушылардың мәдени-географиялық құзыреттілігін қалыптастырудың әдістемелік жүйесі бірінші кестеде сипатталған философиялық, ғылыми, психологиялық-педагогикалық және әдістемелік негіздерге сәйкес теориялық-әдіснамалық және әдістемелік деңгейлерде жасалды (кесте 2).

Кесте 2 Мектеп географиясында оқушылардың мәдени-географиялық құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық-әдістемелік негіздері

ТЕОРИЯЛЫҚ-ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕР				
Идеялар:		Тәсілдер: Гуманистік, мәдениеттанулық, ландшафтық-орталық, кеңістіктік-уақыттық, құзыреттілікке негізделген, тұлғалық-қызметтік.		
<ul style="list-style-type: none"> • Мәдениеттің әлеуметтік және жеке тұлғалық феномен ретіндегі рөлі. • Тұлғаның мәдениет пен қызмет субъектісі ретіндегі маңызы. • География және географиялық мәдениеттің жалпы мәдениеттің құрамдас бөліктері ретіндегі орны. • Павлодар облысының мәдени географиясын мәдени-құрылымдық қызмет нәтижесі ретінде қарау. • Тұлға мәдениетінің білімділік пен құзыреттіліктің аймақтық контекстегі көрінісі. 				
Әдістемелік жүйені құру принциптері: Субъектілік пен әлеуметтілік; аймақ туралы білімдерді біріктіру; оқушылардың мотивациясы мен белсенділігі; аймақтық және жергілікті деңгейлердің өзара байланысы; мәдени-шығармашылық қызмет; мәдени және психологиялық қолдауды жекелендіру; азаматтық және отансүйгіштік; логикалық және ассоциативті танымдың біртұтастығы; Павлодар облысы контекстіндегі мәдени-құрылымдық қызмет.				
ӘДІСТЕМЕЛІК ЖҮЙЕНІҢ ҚҰРАМДАС БӨЛІКТЕРІ				
МАҚСАТТЫҚ	МАЗМҰНДЫҚ	ҮДЕРІСТІК	ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ	НӘТИЖЕЛІК-БАҒАЛАУ
Максат-идеал - Павлодар облысының географиялық мәдениеті	Танымдық құрамдас: аймақтың мәдени және табиғи ерекшеліктерін зерттеу	Мәдени-бейімделу кезеңі: негізгі ұғымдар мен нысандармен танысу	Мәдениеттанулық контекстігі оқу жағдаяты	Оқушылардың құзыреттіліктерінің өзгеру динамикасы
Максат-субъект - оқушылардың мәдени-географиялық құзыреттілігі	Аксиологиялық құрамдас: Павлодар облысының мәдени мұра құндылықтары	Мәдени-мағыналық кезең: мәдени ландшафттарды талдау және түсіндіру	Логикалық теориялық сабақ	Құзыреттіліктің қалыптасу деңгейі (төмен, орта, жоғары)
Құзыретті қоғам - аймақтық сәйкестікті дамыту	Тәжірибелік құрамдас: жобалау және зерттеу қызметі	Мәдени-шығармашылық кезең: жобалар, экскурсиялар, презентациялар жасау	Жобалау технологиясы, кейс-стади	Оқушылардың рефлексиясы мен өзін-өзі бағалауы

Ұсынылған үлгі Павлодар облысының мәдени географиясын оқытудың теориялық-әдістемелік негіздерін құруға бағытталған кешенді құрылымды көрсетеді. Ол оқыту процесінің мақсаттарын, идеялық негіздерін, қолданылатын тәсілдерін, әдістемелік жүйенің құрылу принциптерін және оның негізгі құрамдас бөліктерін қамтиды. Модельдің жүйелі әрі

толық талдауы оның педагогикалық құндылығын, әдіснамалық негізділігін және практикалық қолдану мүмкіндіктерін айқындайды.

1. Модельдің іргетасында келесідей теориялық-әдістемелік негіздердің маңызды түйіндері қарастырылған:

Мәдениеттің әлеуметтік және жеке тұлғалық феномен ретіндегі рөлі: Бұл идея мәдениеттің қоғам дамуындағы және әрбір индивидтің қалыптасуындағы маңыздылығын мойындайды. Мәдениет адамдардың өзара әрекеттесуін, құндылықтарды, нормаларды және білімді ұрпақтан ұрпаққа беруді қамтамасыз етеді.

Тұлғаның мәдениет пен қызмет субъектісі ретіндегі маңызы: Бұл идея оқушыны пассивті білім алушы емес, белсенді мәдениет жасаушы және оның игіліктерін пайдаланушы субъект ретінде қарастырады. Оқыту процесінде оқушының дербес пікірі, шығармашылық қабілеті және белсенді қызметі ескерілуі тиіс.

География және географиялық мәдениеттің жалпы мәдениеттің құрамдас бөліктері ретіндегі орны: Бұл идея географиялық ортаның мәдениеттің қалыптасуына және дамуына тікелей әсер ететіндігін көрсетеді. Ландшафт, климат, табиғи ресурстар және басқа да географиялық факторлар халықтың шаруашылық қызметіне, тұрмыс салтына, әдет-ғұрыптарына және рухани мәдениетіне әсер етеді.

Павлодар облысының мәдени географиясын мәдени-құрылымдық қызмет нәтижесі ретінде қарау: Бұл идея мәдениетті статикалық құбылыс емес, үнемі өзгеріп, дамып отыратын динамикалық процесс ретінде қарастырады. Мәдениет адамдардың белсенді қызметінің, өзара әрекеттесуінің және шығармашылығының нәтижесінде қалыптасады және өзгереді.

Тұлға мәдениетінің білімділік пен құзыреттіліктің аймақтық контекстегі көрінісі: Бұл идея тұлғаның мәдениеті оның білімімен, дағдыларымен және құзыреттіліктерімен тығыз байланысты екендігін көрсетеді. Аймақтық контекст білім мен құзыреттіліктің нақты мәдени ортада қолданылуын және көрініс табуын қамтамасыз етеді.

2. Бұл әдістемелік жүйеде мәдени-географиялық құзыреттілікті қалыптастыру үшін келесі педагогикалық тәсілдер кешенді түрде қолданылады:

Гуманистік тәсіл - білім беру үдерісінің ортасында оқушы тұлғасын қоюға негізделген. Бұл тәсіл әрбір оқушының жеке басын құрметтеуге, оның қабілеттері мен қызығушылықтарын ескеруге, даралығын тануға бағытталған. Оқытудың мазмұны мен әдістері оқушылардың жас ерекшеліктеріне, психологиялық ерекшеліктеріне және білім алу қажеттіліктеріне сай құрастырылады.

Мәдениеттанулық тәсіл - мәдениет құбылысын кең мағынада қарастыруды талап етеді. Бұл тәсіл аймақтың: а) материалдық мәдениеті (сәулет ескерткіштері, қолөнері); ә) рухани мәдениеті (дәстүрлер, әдет-ғұрыптар, фольклор); б) әлеуметтік мәдениеті (қарым-қатынас нормалары) сияқты барлық аспектілерін зерттеуді қамтиды. Мәдениеттің аймақтық ерекшеліктеріне ерекше назар аударылады.

Ландшафтық-орталық тәсіл – табиғи орта мен мәдениет арасындағы өзара байланысты зерттеуге бағытталған. Бұл тәсіл географиялық ортаның мәдениетті қалыптастыруға әсерін; мәдениеттің табиғи ландшафтты өзгертудегі рөлін; адам мен табиғаттың гармониясын қарастырады. Мысалы, Ертіс өзенінің өңір халқының мәдениетіне әсері зерттеледі.

Кеңістіктік-уақыттық тәсіл мәдени құбылыстарды географиялық таралу аймақтары бойынша (мысалы, Павлодар облысындағы қазақтардың этномәдени аумақтары); тарихи даму кезеңдері бойынша (дәстүрлі, кеңестік, тәуелсіздік кезеңдері) зерттеуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл мәдениеттің динамикасын түсінуге көмектеседі.

Құзыреттілікке негізделген тәсіл оқушыларға нақты өмірлік жағдайларда қолдануға болатын білімдер, мәдени ландшафттарды талдау дағдылары, аймақтық мәдени мәселелерді шешу қабілеттерді қалыптастыруға бағытталған, яғни, теория мен практиканың үйлесімділігін қамтамасыз етеді.

Тұлғалық-қызметтік тәсілге келетін болсақ, оқушының белсенділігін, дербестігін, шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған. Бұл тәсіл бойынша оқушы тек білім

алушы ғана емес, сонымен қатар зерттеуші, жобалаушы және өз білімін өздігінен толықтырушы ретінде қарастырылады.

Барлық бұл тәсілдер бір-бірімен тығыз байланыста және өзара толықтырылып отырады. Мысалы, мәдениеттанулық тәсіл ландшафтық-орталық тәсілмен қосылып, аймақтың табиғи ерекшеліктері мен мәдениетінің өзара әсерін зерттеуге мүмкіндік береді. Ал құзыреттілікке негізделген тәсіл тұлғалық-қызметтік тәсілмен үйлесімді жұмыс істеп, оқушылардың практикалық дағдыларын дамытады.

Бұл кешенді тәсілдер жиынтығы Павлодар облысының мәдени географиясын тереңірек түсінуге, оқушылардың аймақтық сәйкестігін нығайтуға және олардың мәдени-географиялық құзыреттілігін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Әр тәсіл өз мақсатына сай таңдалған әдіс-тәсілдерді қамтиды және олардың бірігуі тиімді оқытуды қамтамасыз етеді.

3. Үлгіде әдістемелік жүйені құрудың келесідей маңызды принциптері ұсынылған:

– Субъектілік пен әлеуметтілік: Оқушының оқу процесінің белсенді субъектісі болуын қамтамасыз ету, оның пікірін ескеру және әлеуметтік өзара әрекеттесуін ұйымдастыру.

– Аймақ туралы білімдерді біріктіру: Павлодар облысы туралы географиялық, тарихи, мәдени және әлеуметтік білімдерді өзара байланыстыра отырып оқыту.

– Оқушылардың мотивациясы мен белсенділігі: Оқуға деген қызығушылықты арттыру, танымдық белсенділікті ынталандыру және оқу процесіне оқушыларды белсенді тарту.

– Аймақтық және жергілікті деңгейлердің өзара байланысы: Жергілікті мәдениетті зерттеу арқылы аймақтық және жалпыұлттық мәдениет туралы түсініктерді қалыптастыру.

– Мәдени-шығармашылық қызмет: Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған әртүрлі іс-шараларды (жобалар, зерттеулер, көрмелер, т.б.) ұйымдастыру.

– Мәдени және психологиялық қолдауды жекелендіру: Әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оған қажетті қолдауды көрсету.

– Азаматтық және отансүйгіштік тәрбие: Оқушыларда өз өлкесіне, еліне деген сүйіспеншілікті, патриоттық сезімді және азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру.

– Логикалық және ассоциативті танымның біртұтастығы: Оқу материалын логикалық құрылымда ұсынумен қатар, оқушылардың бұрынғы білімдерімен және тәжірибелерімен байланыстыру арқылы терең және тұрақты білім алуды қамтамасыз ету.

– Павлодар облысы контекстіндегі мәдени-құрылымдық қызмет: Оқу процесін Павлодар облысының нақты мәдени ортасымен байланыстыру, аймақтық мәдениетті зерттеуге және оны сақтауға бағытталған қызметті ұйымдастыру.

4. Әдістемелік жүйенің үлгісі оқыту үдерісінің негізгі элементтерін қамтитын төрт құрамдас бөліктен тұрады:

– Мақсаттық-нәтижелік блок: Бұл блок оқытудың мақсаттарын (мақсат-идеал, мақсат-субъект, құзыретті қоғам) және күтілетін нәтижелерін (оқушылардың құзыреттіліктерінің өзгеру динамикасы, құзыреттіліктің қалыптасу деңгейі, рефлексия және өзін-өзі бағалау) анықтайды.

– Мазмұндық блок: Бұл блок оқытудың мазмұнын құрайтын негізгі компоненттерді (танымдық, аксиологиялық, тәжірибелік құрамдастар) қамтиды. Танымдық құрамдас аймақтың мәдени және табиғи ерекшеліктерін зерттеуді көздейді. Аксиологиялық құрамдас Павлодар облысының мәдени мұра құндылықтарын түсінуге бағытталған. Тәжірибелік құрамдас жобалау және зерттеу қызметін ұйымдастыруды қамтиды.

– Үдерістік-технологиялық блок: Бұл блок оқыту процесінде қолданылатын әдістерді, формаларды және технологияларды (мәдени-бейімделу кезеңі, мәдени-мағыналық кезең, мәдени-шығармашылық кезең, мәдениеттанулық контекстігі оқу, логикалық теориялық қалыптасу, жобалау технологиясы, кейс-әдіс, экскурсиялар, презентациялар жасау) қамтиды.

– Нәтижелік-бағалау блогы: Бұл блок оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың әдістері мен формаларын (оқушылардың құзыреттіліктерінің өзгеру динамикасы, құзыреттіліктің қалыптасу деңгейі, оқушылардың рефлексиясы мен өзін-өзі бағалауы) анықтайды.

Қорытындылай келе, осы мақалада білім беру үдерісіне өңірлік мәдениет, экологиялық ерекшеліктер және тарихи мұра туралы білімді біріктіретін мәдени-географиялық тәсілді енгізудің оқушыларда құзыреттілік қалыптастырудағы маңыздылығын көрсетеді. Теориялық және практикалық аспектілердің өзара байланысына негізделіп әзірленген әдістемелік жүйе географиялық білімді тереңдетіп қана қоймай, сонымен қатар патриотизм сезімін және мәдени мұраны сақтауға жауапкершілікті тәрбиелеуге мүмкіндік береді. Жұмыс нәтижелері Қазақстанның қазіргі заманғы білім беру стандарттарына және қоғам дамуының стратегиялық мақсаттарына сәйкес келетін мәдени география бойынша факультативтік курстарды енгізу қажеттілігін атап көрсетеді. Зерттеудің перспективасы - ұсынылған модельді оқу орындарында апробациялау және оны елдің басқа өңірлеріне бейімдеу.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К. Тоқаевтың "Ұлттық білім және ғылым" форумындағы сөзі, 2023 жыл. [Электрондық ресурс]. URL: <https://www.akorda.kz/> (қаралған күні: 28.03.2025).

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 тамыздағы № 366 бұйрығымен бекітілген Білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. [Электрондық ресурс]. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200028916> (қаралған күні: 28.03.2025).

3. Қазақстан Республикасының Президенті Қ.К. Тоқаевтың "Тәуелсіздік – мәдениеттің кепілі" форумындағы сөзі, 2024 жыл. [Электрондық ресурс]. URL: <https://www.akorda.kz/> (қаралған күні: 28.03.2025).

4. Концепция формирования общекультурной компетентности в профильном географическом образовании: коллективная монография / под ред. Н.Ф. Винокуровой. - Н.Новгород: Деловая Полиграфия, 2007. - 5 п.л., авт. 0,8 п.л.

ӘОЖ 372.891

ҚАЗАҚСТАН ГЕОГРАФИЯСЫ САБАҚТАРЫНДА БІЛІМ АЛУШЫЛАРҒА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Мененбай Аида Нұрмаханбетқызы

aida.menenbay@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «7М01524 – География мұғалімдерін даярлау» БББ

1-курс магистранты, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – А.А.Саипов

Аңдатпа: Бұл мақалада Қазақстанда жалпы бұқара халыққа және жастарға экологиялық білім берудің маңыздылығы мен қазіргі жағдайы талданған. Мақалада отандық және шетелдік ғалымдардың экологиялық білім беру саласындағы ғылыми зерттеулері жан-жақты салыстырылып, Қазақстандағы экологиялық білім беруді дамыту жолдарының теориялық негіздері қарастырылған. Экологиялық білім беру әдістері мен теориялары бойынша зерттеу нәтижелері экологиялық сананы қалыптастыру мен тұрақты дамуға бағытталған ұсыныстарды қамтиды. Мақалада экологиялық білім берудің негізгі қағидаттары, әдістері мен тәсілдері талданады.

Түйін сөздер: Экологиялық білім, экологиялық проблема, экологиялық сауаттылық, қоршаған орта.

2020 жылы Үкіметтің кеңейтілген отырысында президент Қ.К.Тоқаев Қазақстандағы мектептерде балаларға экологиялық білім беру пәнін енгізу туралы тапсырма берді. Жолдауда еліміздегі экологиялық сауатсыздық мәселесіне мән беру қажеттілігін айтты, сол себептен «біз